

KALKINMA AJANSLARI VE HİBE YANILSAMASI*

Ahmet Yıldırım ATA

Fırat Kalkınma Ajansı

Uzman; Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi

E-posta: yildiray.ata@fka.org.tr

Özet

Bölge içi ve bölgeler arası sosyoekonomik farklılıkları gidermek maksadıyla 5449 sayılı kanunla kurulan kalkınma ajanslarının kurumsallaşma süreci devam etmektedir. Bu süreçte Ajansların vizyonlarını gerçekleştirebilmeleri kapsamında sahip oldukları araçları etkin kullanmaları önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, ülkemizde henüz kurulmaya başlayan kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınma üzerindeki rolü incelenirken, sahip olduğu araçlardan hibe mekanizmasının amaç haline gelmesinin etkisi belirlenmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda, Türk idari teşkilatına yabancı ve kurulduğu günden bugüne varlığı tartışılan kalkınma ajanslarının ortaya çıkışı, yapısı ve sahip oldukları hibe mekanizmasının etkinliği incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma Ajansı, Bölgesel Kalkınma, Mali Destek

Alan Tanımı: Bölgesel Kalkınma Aracı Olarak Kalkınma Ajansları

Bölgesel Kalkınma Politikası Aracı Olarak Kalkınma Ajansları

Abstract

The institutionalization process of Turkish development agencies, which were established by law no 5449 in order to narrow interregional and intraregional socioeconomic development gaps, has been proceeding in recent years. In this process, it is important that development agencies use available tools efficiently for realizing their visions.

In this paper, the effect of newly established development agencies on regional development is examined. The evolvement of grant schemes from a tool into a major purpose and its negative effects is attempted to be determined. In this context; the emergence and structure of regional development agencies, which are new to Turkish public administration structure and a subject of debate since the day they were established is observed. The efficiency of grant mechanisms of development agencies is reviewed.

Key Words: Development Agencies, Regional Development, Financial Support

JEL Code: R59

* Bu bildiri Fırat Kalkınma Ajansı tarafından 22-23 Eylül 2011 tarihinde Malatya'da düzenlenen Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı'nda sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından itibaren tüm dünyada hissedilen çok yönlü bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu süreç sınıflandırıldığında; sanayi toplumundan bilgi toplumuna, fordist üretim tarzından esnek üretim tarzına, ulus devletler dünyasından küreselleşmiş dünyaya, modernist düşünceden post modernist düşünceye geçişlerin olduğu bir tablo ile karşılaşılmaktadır (Karakuş, 2010: 7).

Küresel dinamikler üzerinde yaşanan bu çok yönlü dönüşüme paralel olarak kalkınma paradigmaları da değişmektedir. Bu çerçevede, küresel ekonomi, bölgelerin rekabet edebilirlikleri üzerinden şekillenmekte, rekabet edebilirlik ise temelde yerel kaynaklara dayalı olarak gelişen bir unsur olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle, kalkınma alanının temel sorunsalı olan bölgesel eşitsizliklerin salt kamu eli ile değil, bölgelerin kendi kaynakları ile giderilmesine yönelik görüş ağırlık kazandıkça yerel kaynakların ve imkânların değerlendirilmesine dayalı bir bölgesel kalkınma yaklaşımı öne çıkmaktadır.

Yerelin ihtiyaçlarının, darboğazlarının ve potansiyellerinin daha doğru tespitini ve kaynakların daha etkin kullanılmasını sağlayacağı düşünülen bu yaklaşımın kurumsal çözümlerinden belki de en önemlisi kalkınma ajansları modelidir. Merkezin kaynaklarını, yönlendirme gücünü ve yerelin potansiyelini bölge ölçeğinde ve yerel düzeyde buluşturan bir mekanizma olarak kalkınma ajanslarının bölgesel gelişmişlik farkını azaltmada, bölgelere sürdürülebilir bir ekonomik rekabet gücü kazandırmada ve bölgesel kalkınmanın kurumsal altyapısını oluşturmada kuşkusuz önemli bir işlevi bulunmaktadır (Yaman & Derviş & Kındap, 2010: 61).

Bu bağlamda çalışmanın konusu bölgesel kalkınma yaklaşımının kurumsal izdüşümü olan kalkınma ajanslarıdır. Çalışmanın birinci bölümünde kalkınma ajanslarının dünyada ve Türkiye’de ortaya çıkışı kısaca aktarıldıktan sonra, ikinci bölümde Ajansların yapısı hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Ajanslara dair temel çerçevenin oluşturulmasının ardından ajansların bölgesel kalkınma bağlamında sahip olduğu araçlardan mali desteklerin yarattığı yanlış bilince vurgu yapılacaktır. Sonuç bölümünde ise mali destekler ile kendi içerisinde ve toplum nazarında yanlısamaya yol açan ajansların nasıl şekillenmesi gerektiğine dair görüşler aktarılmaya çalışılacaktır.

1.1. Kalkınma Ajanslarının Ortaya Çıkışı

Bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farkının azaltılmasında çeşitli araçlar geliştirilmiş olup zaman içerisinde kalkınma yaklaşımındaki dönüşüme bağlı olarak bu araçların da evrildiğini görmekteyiz. 1950’li ve 1960’lı yıllarda az gelişmiş bölgelerin kalkınmasının sağlanması devlet eliyle ve kamu yatırımlarının bu bölgelere yönlendirilmesi ile olurken, günümüzdeki hedef bütün bölgelerin gelişerek küresel rekabet edebilirliklerinin sağlanmasıdır. Bunun yolu da yereldeki kalkınma dinamiklerinin harekete geçirilerek içsel kalkınmanın sağlanmasından geçmektedir. Nitekim önceleri yukarıdan aşağı olan bölgesel kalkınma politikası artık birçok ülkede aşağıdan yukarıya yapılanmaktadır (Can-Yaşar; 2010: 61).

Bu bağlamda kurulmaya başlanan kalkınma ajanslarının kökleri 2. Dünya Savaşı öncesine kadar uzanmakta olup dünyadaki ilk kalkınma ajansı 1933’de Amerika’nın Tennessee

Vadisi'nde ortaya çıkmıştır. Ülkemizin bölgesel politikalar açısından Avrupa Birliği'ne uyum yasaları çerçevesinde eşgüdüm halinde çalıştığı Avrupa ülkelerinde ise kalkınma ajansları, ilk olarak 1950 ve 1960'lı yıllarda merkezi hükümetin öncülük ettiği kalkınma programlarına bilgi temin etmek, bu planların uygulanmasını ve izlenmesini denetlemek üzere kurulmuşlardır. Bu bağlamda oluşturulmaya başlanan kalkınma ajansları, 1980'lerde yaygınlaşan kamu işletmeciliği anlayışı ve küreselleşme ile artan yerel rekabetle birlikte, özel sektörün ve yerel aktörlerin bölgesel kalkınma sürecine aktif katılımını sağlamakla görevlendirilmişlerdir. Avusturya, Belçika, İrlanda ve Fransa Kalkınma Ajansları ile ilk kez 1950'li yıllarda tanışırken, Almanya, Hollanda, İngiltere ve İtalya 1960'lardan sonra, Yunanistan, İspanya, Finlandiya ve Danimarka ise 1980'lerde tanışmıştır (Özen, 2005: 4).

Ülkemizdeki sürece baktığımızda ise; yerelleşme çalışmalarının ön hazırlığı kapsamında ve Avrupa Birliği'nin bölgesel düzeyde uyguladığı müktesebata uyum çerçevesinde; Devlet Planlama Teşkilatı koordinasyonunda ve TÜİK'in, o zamanki adıyla Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı'nın, katkılarıyla İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması çalışması yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda; Düzey 1 olarak 12, Kalkınma Ajanslarının da yapıldığı Düzey 2 olarak 26 ve Düzey 3 olarak da 81 (il) İstatistiki Bölge Birimi tanımlanmış olup, Bakanlar Kurulu'nun 2002/4720 sayılı kararı 22 Eylül 2002 tarihli Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

Bu bağlamda;

- Bölgesel farklılıkları azaltmayı amaçlayan bir ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikasının geliştirilmesi,
- Bölgelere yönelik kamu yatırımlarına ilişkin öncelik kriterlerini ortaya koyan çok yıllık bütçeleme usullerinin oluşturulması,
- Bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesi ve
- Bölgesel kalkınma planlarını uygulamak üzere,

Düzey 2 bölge birimlerinin kurulması gereklilik arz etmiş ve sonuç olarak;

- bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları,
- yerel ve küresel rekabetteki değişimler,
- AB'ye uyum sürecindeki yükümlülükler,
- finansal ve beşeri kaynakların rasyonel dağılımı zorunluluğu,
- çevresel duyarlılıktaki artış,
- yerel kalkınma ve örgütlenme taleplerinin artışı ve bu taleplerin etkin yönlendirilmesi ihtiyacı gibi nedenler;

katılımcı, esnek bir yapıya sahip, teknik kapasitesi güçlü, yerel ve bölgesel gelişmeyi hızlandırmaya odaklı kalkınma birimleri konumundaki kalkınma ajanslarının oluşmasına gerekli zemini hazırlamıştır.

Bu çerçevede 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile oluşturulan Kalkınma Ajanslarının temel amacı; *“Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmaktır.”*

2006 yılında Adana, Mersin illerinin kapsayan Çukurova Kalkınma Ajansı ve İzmir ilinde hizmet veren İzmir Kalkınma Ajansı'nın pilot uygulamalarıyla başlayan ajansların kuruluş süreci, ajansların tüzelkişiliği konusundaki belirsizliğin Anayasaya aykırılık teşkil etmesi ileri sürülerek kalkınma ajansları aleyhine Anayasa Mahkemesinde açılan dava ile sekteye uğramış, meşakkatli yargı sürecinin ardında 2009 yılı içerisinde 26 düzey 2 bölgesinde de kurularak tamamlanmıştır.

2. KALKINMA AJANSLARININ YAPISI

Kalkınma Ajansı karar organı olan yönetim kurulu, danışma organı olan kalkınma kurulu ve icra organı olarak faaliyetlerini sürdüren genel sekreterlikten oluşmaktadır.

2.1. Yönetim Kurulu

Ajansın karar organı olan Yönetim Kurulu tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve / veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden oluşmaktadır.

Birden fazla ilden oluşan bölgelerde ise; il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur. Ancak birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde, ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetin kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenmektedir (5449 sayılı kanun / madde 10 vd.).

Ajansa dair son sözü söyleyen organ olan yönetim kurulunun kendi içerisinde yönetişimi sağlaması büyük önem arz etmektedir. Nitekim valilik makamının bulunduğu ve başkanlık ettiği bir kurulda, diğer üyelerin kararlara katılımı konusunda sıkıntı yaşanması geleneksel Türk idari yapısı göz önüne alındığında kuvvetle muhtemeldir. Dolayısıyla özellikle valilere kurul içerisindeki katılımcılığı artırma konusunda önemli rol düşmektedir.

2.2. Kalkınma Kurulu

Bölgesel kalkınmayı gerçekleştirme maksadıyla ajansı yönlendirerek bölgedeki farkındalığı artırma ve işbirliğini geliştirmeye yönelik olarak oluşturulan kalkınma kurulu; kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşundan temsilcilerin bulunduğu illerin dengeli şekilde temsilini sağlayacak yapıda en fazla yüz üyeden oluşmaktadır (5449 sayılı kanun/ madde 8).

Kamu, özel sektör ve sivil toplumun işbirliği içinde karar almasına dayalı yönetim düşüncesinin Ajans teşkilat yapısı üzerindeki izdüşümü olan kalkınma kurulu danışma organı olsa da bir başka ifade ile aldığı kararlar doğrudan eyleme yol açmasa da aldığı kararlar ajans açısından büyük önem arz etmektedir. Nitekim ajansın karar organı olan yönetim kurulu, kalkınma kurulundan gelen tavsiye niteliğindeki kararı ilk toplantısında öncelikli olarak görüşür ve ilgili karara katılmadığı takdirde bunu açık ve detaylı bir biçimde gerekçelendirmek zorundadır (15433 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı / madde 17.b).

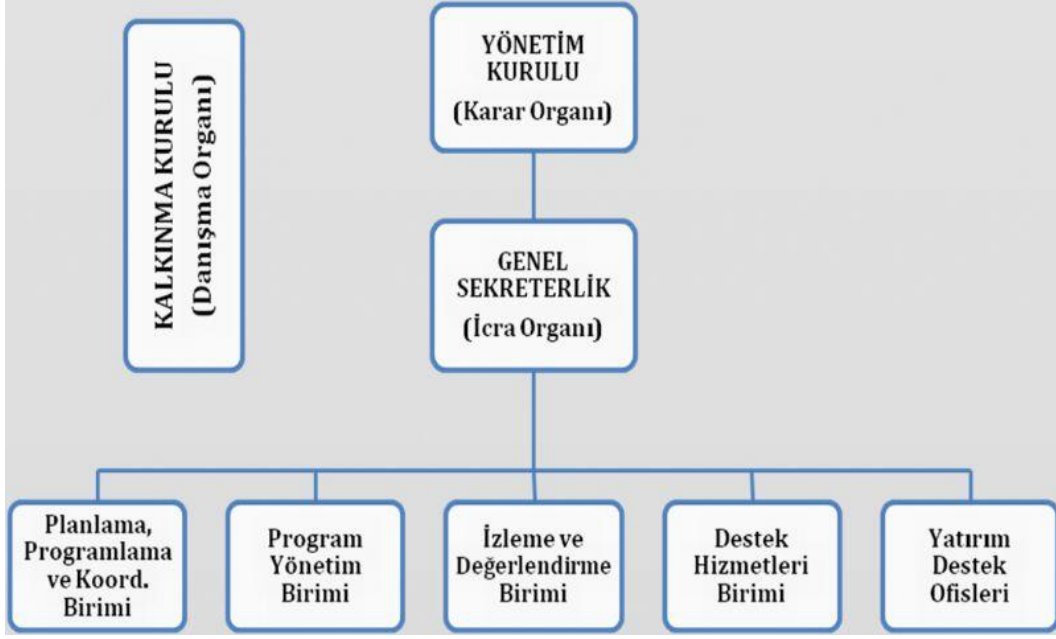
2.3. Genel Sekreterlik

Ajansın icra organı olan ve tüm organizasyonel yapısını düzenleyen genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri genel sekreterdir.

Genel Sekreterlik, isimleri deęişiklik göstermekle birlikte,

- Bölgenin sosyoekonomik ve kültürel gelişmesini hızlandırmak için; rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapılması, yerel aktörlerin katılımı ile bölgesel ve sektörel bazda plan ve programlar hazırlanması ile yerel, ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği ve kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmasından sorumlu olan *Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi*,
- Hazırlanan bölge planı ve programlarına göre oluşturulacak destek programları kapsamında başvuruların alınmasından, destek almaya hak kazanan projelerin/faaliyetlerin belirlenmesi ve başvuru sahipleri ile sözleşmelerin imzalanmasına kadar olan sürecin uygulanmasından sorumlu olan *Program Yönetim Birimi*,
- Ajans tarafından hazırlanan plan, programlar ile desteklenen projelerin izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla gerekli bilgilerin toplanması, analizi, bildirimi ve kullanılması hususunda çalışmalar yapan *İzleme ve Değerlendirme Birimi*,
- İdari ve mali süreçleri yürütmek, medya takibi yapmak, ajans yazışmalarının tasnif ve havalesini yapmak, arşivlemek, personel alımı ve personel özlük işleri ile ilgili işlemleri yürütmek ve ajansın gelirlerini toplama gibi başlıca görevleri bulunan *Destek Hizmetleri Biriminden* oluşmaktadır.

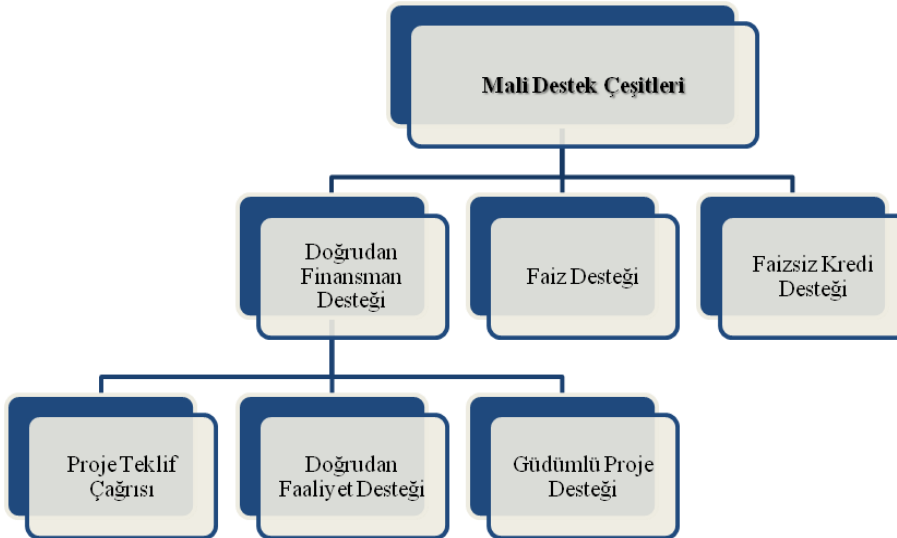
Ajans merkezinin bu faaliyetleri yürüten birimlerin yanında genel sekreterliğe bağlı bulunan ve yasal altyapısı tamamlandığında ajansın en etkili organlarından biri olacağı öngörülen, yatırımcıların işlerini kolaylaştırıcı anlamda bilgilendirme, takip ve yönlendirme görevi bulunan *Yatırım Destek Ofisleri* oluşturulmuştur. Nitekim ülkemizde yatırım yapmak için gerekli izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemler, bürokrasi ve kırtasiyecilik sebebiyle çok uzun bir zaman alabilmekte ve bu durum, yatırımcıların kararlarını değiştirmelerine yol açabilmektedir (Tamer; 2010: 55). Bu gibi aksaklıkların önlenmesi açısından yatırım destek ofislerine kilit bir rol düşmekte, bölgenin tanıtımının iyi yapılması ve farkındalığın arttırılması hususunda yeni fikirler geliştirmeleri beklenmektedir.

Şekil 1: Kalkınma Ajansı Organizasyon Yapısı

3. AJANSLARIN SAĞLADIĞI DESTEKLER VE HİBE YANILSAMASI

Ajansın sağladığı destekler mali ve teknik destek üzere iki ana başlığa ayrılmaktadır. Mali destekler; Doğrudan Finansman Desteği, Faiz Desteği, Faizsiz Kredi Desteği olarak sınıflandırılmaktadır. Teknik destek ise bölgedeki yerel aktörlerin bölgesel kalkınma açısından önem arz eden, ancak kurumsal kapasite eksikliği nedeniyle hazırlık ve uygulama aşamalarında sıkıntı ile karşılaşılan çalışmalarına destek sağlamak amacıyla verilmektedir.

Şekil 2: Kalkınma Ajansları Tarafından Sağlanan Mali Destekler

Bölgedeki sermaye birikimini arttırmayı amaçlayan mali destekler, özellikle de hibe türünden olanlar, ajansın temel amacının yanlış anlaşılmasına neden olmaktadır. Ajansların hibeyi çok ön plana çıkarmaları bölgedeki aktörlerde yanlış bir algıya neden olmuş ve bölgesel kalkınma hedefine yönelik ajansın sahip olduğu araçların tümü göz ardı edilerek, “para dağıtan kuruma” indirgenmiştir. Bir başka ifadeyle araç olarak kullanılması düşünülen hibe mekanizması amaç haline gelmiş ve ajans kaynakları bu doğrultuda kanalize edilmiştir. Örneğin; Fırat Kalkınma Ajansı'na bağlı olarak hizmet veren Bingöl Yatırım Destek Ofisi'nin (YDO) yapmış olduğu son 64 görüşmenin 58'i, Malatya YDO'nun yapmış olduğu son 104 görüşmenin 82'si hibeler ile ilgilidir.

Ajansların kuruluşlarının ilk yıllarında kendilerini tanıtmak amaçlı da olsa hibe veren kurumlar olarak ortaya çıkması önümüzdeki dönemdeki etkinliğine zarar vereceği aşikârdır. Nitekim bu yarışın kaybedenleri “algıda seçici” davranmakta ve ajansa karşı olan güvenlerini kaybetmektedirler. Bu doğrultuda, proje değerlendirme sürecinin yeterince adil olmadığı ve adam kayırmacılığın bu süreçte de kendini gösterdiğine yönelik inancın her teklif çağrısı döneminde artma ihtimali bulunmaktadır. Bu bölgedeki işbirliğini ve koordinasyonu geliştirerek sinerji yaratması beklenen bir kurum için “talihsiz” bir başlangıç olma ihtimali olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

Bununla birlikte hibe şeklinde verilen mali desteklerin iki farklı boyutu söz konusudur. Birinci olarak aynı sektörde rekabet halindeki firmalar arasındaki farkı arttırmaktadır. Nitekim genel itibarıyla sunulan projeler makine alımına yönelik olup proje teklif çağrısı süreci sonucunda rakiplerinin sahip olduğundan daha gelişmiş bir makine elde eden firmalar ön plana çıkmakta ve diğer firmalar sektörün dışına itilmektedir. Bununla birlikte kurumsal kapasitesi güçlü olan firmaların hibeden faydalanma şansı daha yüksektir, dolayısıyla eşitler arasında bir yarış da söz konusu değildir.

İkinci olarak bireyler arası gelir dağılımına zarar verdiği düşünülmektedir. Ajansın bütçesinin büyük bölümü merkezi bütçeden aktarılmaktadır. Dolayısıyla ajansın dağıtmış olduğu hibe büyük oranda kamu kaynağıdır. Ancak bu kaynak bölüşümünden oldukça sınırlı sayıda insan yararlanabilmektedir. Bu bağlamda dağıtılan hibenin yararlanıcıya sağlayacağı katma değer in istihdam edeceği olası personele sağlayacağı katma değerden daha fazla olduğu aşikârdır. Bununla birlikte hibe alan firma istihdam ettiği personel sayısını arttırsa da sektördeki diğer firmaları olumsuz etkilediğinden kazan – kazan ilkesi gerçekleşemeyecek ve diğer firmalarda istihdam azalmasına neden olabilecektir.

Bu bağlamda hibenin yarattığı yanlış algının önüne geçilmesi gerekmektedir. Nitekim ajansların esas başarısı sağlayacağı mali desteklerden ziyade sinerji, işbirliği, koordinasyon, yönetim, kurumsallaşma, stratejik yönetim, ortak akıl ve aksiyon, proaktif yaklaşım, beşeri ve kurumsal kapasite gibi kavramların altında yatmaktadır (Yaman&Derviş&Kındap, 2010: 97).

4.SONUÇ

Manuel Castells'in aktardığına göre; *“Bir devlet sürekli yüksek bir ekonomik büyüme oranı tutturmayı ve gerek ülke içinde gerek uluslararası ekonomiyle ilişkisi içinde üretim sisteminde yapısal değişikliklere gitmeyi kalkınma olarak anlayıp kalkınmayı sürdürülebilir hale getirme ve tapulumu bu yönde kanalize etmeyi meşruiyet ilkesi olarak tesis ediyorsa kalkınmacı devlettir.”* (Castells 2007: 373)

Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde gerçekleştirdiği politikalar kapsamında 2006'da oluşturulan kalkınma ajansları ve son kabinede şekillenen Kalkınma Bakanlığı son yıllarda kayda değer gelişme gösteren ölkemizin özgün bir kalkınmacı devlet anlayışını benimsediğini görmekteyiz.

Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana ölkemizde farklı iktisadi politikalar uygulanmış olsa da, bölgesel kalkınma konusu genellikle bu politikalar arasında kendisine yer bulmuştur. 1960'lı yıllarda uygulanan planlı kalkınma çabaları içerisinde bölgesel sorunlara önem atfedildiği gibi, bugün Avrupa Birliği'ne üyelik çabaları içerisinde de bölgeler arası farklar önemli bir tartışma konusu olarak belirlemektedir. Ne var ki, bütün bu politika önermelerine, tartışmalara ve çabalara rağmen Türkiye'de bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farkları hala oldukça fazladır (Filiztekin, 2010: 30). Bu farkın kapatılarak bölgesel gelişmenin sağlanması ajansların etkin kullanımıyla mümkün olabilecektir.

Yapıları ve nitelikleri itibariyle ne tam kamu ne özel, ne merkezi ne yerel kanumda olan kalkınma ajansların bu düzlemdeki seçenekler açısından bir yönünün daha ağır bastığı bir sonucu ortaya çıkartacaktır. Bunda kuşkusuz Kalkınma Bakanlığı gibi merkezi kuruluşların ve siyasi tercihlerinin yanı sıra önümüzdeki uygulama sürecindeki tekil deneyimler de belirleyici olacaktır. Bu çerçevede TEPAV'ın görüşüne katılarak ajansların kamudan çok özel, merkeziden çok yerel, banka olmaktan çok (para dağıtmaktan çok) kalkınmanın yönetişimini mesele edinmiş kurumlar olarak evrilmesinin yerinde olacağını belirtilmesi gerekmektedir (Dedeoğlu& Sertesin, 2011: 13).

Ajanslar bölgedeki otoritelerce tam anlamıyla içselleştirilememiş ve sadece para dağıtan kurumlar olarak görölmektedir. Bu görüş ajansların da etki alanını kısıtlamakta ve büyük resmi görmesine engel olmaktadır. Dolayısıyla ajansların doğrudan hibe dağıtmaktan ziyade koordinasyon görevine odaklanması kalkınma sürecinden daha etkin işlemlerini sağlayacağı aşikârdır.

KAYNAKÇA

Can, Ergüder & Suna S. Yaşar “İzmir Kalkınma Ajansı: Kuruluşu ve Faaliyetleri”, içinde: *Bölgesel Kalkınma Ajansları*, İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul, 2010. ss. 61-75

Castells, Manuel, Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

Dedeoğlu, Emin & Selçuk Sertesin, “Yeni Nesil Bölgesel Planlama Deneyimi Üzerine Bir Yönetişim Çerçevesi Önerisi”, http://www.tepav.org.tr/upload/files/13022938557.Yeni_Nesil_Bolgesel_Planlama_Deneyimi_Uzerine_Bir_Yonetisim_Cercevesi_Onerisi.pdf, [İndirme Tarihi 03.06.2011]

Filiztekin, Alpay, “Türkiye’de Bölgesel Farklar”, içinde: *Yerel Kalkınmanın Yönetişimi*, İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul, 2010. ss. 30 – 56

Karakuş, Gülşah, “5018 Sayılı Kanun İle Yönetişim İlke Ve Esasları Çerçevesinde Kamu Hizmetlerinin Sunumu”, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, 2010.

Özen, Pınar, “Bölgesel Kalkınma Ajansları”, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271245092r8246.Bolgesel_Kalkinma_Ajanslari.pdf, [İndirilme Tarihi 30.05.2011]

Tamer, Ahmet, Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki yeri, Ankara: DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, 2010.

Yaman, Ahmet & Zeynep Demirhan Derviş & Ahmet Kındap, “Yerel ve Bölgesel Kalkınmanın Kurumsal Altyapısını Oluşturmada Kalkınma Ajanslarının Rolü”, içinde: *Yerel Kalkınmanın Yönetişimi*, İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul, 2010. ss. 56-97

5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunu

2009 / 15433 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı